

Od redakcji

Oddawany do rąk Czytelników tom „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi” stanowi nawiązanie do idei Barbary Bieńkowskiej, która redagując „Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi” przygotowywała tomy tematyczne, cieszące się dużym uznaniem w środowisku księgoznawców. Podtrzymując zatem tą, dobrą w naszej opinii, tradycję, prezentujemy Czytelnikom niniejszy tom specjalny noszący tytuł *Polonika w zbiorach obcych*, który poprzedza tom bieżący, 11. za 2017 r. Ponieważ zamierzamy kontynuować to przedsięwzięcie wydawnicze, już dzisiaj pragniemy zaprosić Szanownych Autorów do udziału w kreowaniu tomu specjalnego poświęconego roli książki i jej instytucji w tworzeniu i zachowaniu dziedzictwa kulturowego II Rzeczypospolitej, który chcemy przygotować i opublikować w 2018 r., z okazji stulecia odzyskania przez Polskę niepodległości.

Postanowiliśmy podjąć problematykę poloników w zbiorach obcych z kilku powodów. Pierwszym, najważniejszym jest nasze przekonanie, że kolekcje polskie i polonika przechowywane w zasobach zagranicznych stanowią integralną i niezwykle ważną część polskiego dziedzictwa piśmienniczego. Dopełniają i znacząco pomnażają *patrimonium* znajdujące się w Kraju i na obczyźnie. Obiekty przechowywane w obcych bibliotekach często nie mają odpowiedników w księgozbiorach krajowych, przetrzebionych przez wieki m.in. w skutek grabieży i zniszczeń oraz pomniejszonych w następstwie przesunięć granic Rzeczypospolitej. Zarazem należą one do wspólnego dziedzictwa krajów, w których są przechowywane. Zarówno europejskich, połączonych jakże skomplikowaną historią, jak i na innych kontynentach, które stały się miejscem osiedlenia emigrantów z Polski, z Ameryką Północną i Południową na czele.

Polonika są więc przede wszystkim składnikiem światowego dorobku kulturowego. Badania nad nimi wnoszą zatem istotny wkład nie tylko do historiografii książki polskiej, ale także do dziejów książki w innych krajach. Oczywiście, poszerzają bazę źródłową do studiów również w obrębie innych dyscyplin naukowych. O wadze tej problematyki świadczy choćby wsparcie dla niniejszej publikacji Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu „Ochrona Dziedzictwa Kulturowego za Granicą 2017”, z którego środków dofinansowano jej wydanie w ramach projektu Polskiego Bractwa Kawalerów Gutenberga „Dziedzictwo narodowe – zachować i udostępnić”, kierowanego przez Dariusza Kuźminę. Ochrona dziedzictwa historycznego należy bowiem do priorytetów światowej i polskiej polityki kulturalnej.

Ponadto ostatnio pojawiają się wypowiedzi, że badania tego typu, zwłaszcza rejestracja i dokumentacja poloników, traci sens ponieważ „wszystko co było do zarejestrowania, już zarejestrowano”, albo wyrażany jest pogląd, iż w tej sprawie „nie zrobiono nic, albo prawie nic”. Chcielibyśmy zweryfikować te krańcowe opinie, zwłaszcza że w ostatnich latach kończono lub kontynuowano instytucjonalne, zespołowe i indywidualne prace nad

szeroko rozumianymi polonikami przechowywanymi na obczyźnie, które zaowocowały szeregiem publikacji, pojawiających się zresztą w różnych kontekstach w prezentowanym tomie.

Realizujący te programy bibliotekarze, bibliolodzy, archiwiści, a także badacze innych specjalności, poprzez swoje prace rejestracyjne, dokumentacyjne i naukowe bez wątpienia przyczyniają się do poszerzenia naszej wiedzy o kolekcjach polskich i polonikach na obczyźnie, mając równocześnie niepośledni wkład w zachowanie tej spuścizny. Ich doświadczenia mogą też inspirować do dalszych studiów, przyczyniając się do rozwoju badań nad polonikami. Dlatego zwróciliśmy się z prośbą o podzielenie się swoją wiedzą i eksperyencją do szeregu osób z Polski i z zagranicy: zajmujących się problematyką polskich księgozbiorów i poloników w zbiorach obcych; ich rejestracją i dokumentacją w praktyce, ale także metodologią i organizacją takich przedsięwzięć; prowadzących badania, zwłaszcza bibliologiczne, na materiałach źródłowych tego rodzaju, i wreszcie podejmujących prace z zakresu biografistyki księgoznawczej, w tym przypadku poświęconej ludziom polskiej książki za granicą.

Odzew na tak sformułowaną propozycję przerósł nasze oczekiwania. Wśród kilkudziesięciu artykułów przesłanych do Redakcji znalazły się zarazem opracowania wybitnych uczonych, jak i bibliotekarzy, archiwistów, praktyków pracujących na co dzień ze zbiorami. Cieszy przy tym także obecność młodych badaczy, dla których polonika stanowią inspirację do pogłębionych dociekań naukowych. W materiałach prezentowanych Czytelnikom znalazły się zarówno artykuły problemowe, poświęcone m.in. metodologii badań, wyznaczające ich kierunki, wartościowe przyczynki oparte na badaniach źródłowych mogące stanowić punkt wyjścia do dalszych studiów, a także teksty zawierające istotne informacje źródłowe i faktograficzne. Taki dobór materiałów dał często niespodziewane wyniki w postaci tekstów uzupełniających się nawzajem, łączących niektóre wątki, jak to się ma w przypadku tragicznych losów po powstaniu stycziowym rodziny Żabów z Wileńszczyzny i dziejów ich księgozbioru rodzinnego opisanych w artykułach Wiesława Cabana i Olgi Gusewej. Takich przykładów jest oczywiście więcej i wszystkie one wskazują na konieczność rozszerzenia, pogłębienia i jeśli nie koordynacji badań, to przynajmniej intensyfikacji wymiany doświadczeń, efektów prac prowadzonych nad polonikami w zbiorach obcych przez różne środowiska. W ten sposób nasza wiedza o skomplikowanych, wpisanych w dzieje państwa i narodu, drogach książki polskiej i jej właścicielach, użytkownikach będzie pełniejsza. To tylko jedna z wielu refleksji, które pojawiają się po przeczytaniu tekstów składających się na ten tom specjalny.

Należy przy tej okazji wyrazić szczególne podziękowanie Recenzentom, którzy wsparli swoimi uwagami Autorów, a także okazali nieocenioną pomoc Redakcji. Wyrazy wdzięczności przekazujemy również „zewnątrznemu” zespołowi redakcyjnemu, tworzonemu przez Zoję Jaroszewicz-Pieresławcew, Małgorzatę Kisilowską, Lidie Kowkiel i Michała Zająca, których współpraca pozwoliła przygotować możliwie najlepiej część tekstów obcojęzycznych składających się na tom *Polonika w zbiorach obcych*.

Jacek Puchalski